

DOI: 10.31866/2410-1176.44.2021.235436

УДК 73.03'06(477)

**СУЧАСНА СКУЛЬПТУРА
ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ОРГАНІЗАЦІЮ
СУСПІЛЬНОГО ПРОСТОРУ**Цугорка Олександр Петрович^{1а},
Варивончик Анастасія Віталіївна^{2б}
Мазур Богдан Миколайович^{3а}¹Кандидат мистецтвознавства, професор,
Заслужений діяч мистецтв України,
ORCID: 0000-0002-7742-2143,
e-mail: tsugorkaalex@gmail.com,²Доктор мистецтвознавства, доцент,
ORCID: 0000-0002-4455-1109,
e-mail: varivonchik@ukr.net,³Народний художник України, доцент,
ORCID: 0000-0002-6231-8941,^аНаціональна академія образотворчого
мистецтва і архітектури,

Вознесеньський узвіз, 20, Київ, Україна, 04053

^бКиївський національний університет
культури і мистецтв,

вул. Євгена Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133

Мета статті — з'ясувати суть культурно-мистецького феномену сучасної скульптури та її вплив на суспільний простір України. Методологія дослідження визначається мистецтвознавчими методами (формальним, стилістичним, семіотичним), а також іконографічним та загальнонауковими теоретичними методами аналізу, синтезу й абстрагування, що дало змогу виявити візуально-естетичні якості сучасної скульптури та впливи соціального й політичного розвитку України на організацію сучасного мистецтва в суспільному просторі. Наукова новизна статті полягає у виявленні особливостей трансформації сучасної української скульптури, з'ясуванні її впливу на сучасне довкілля та суспільний розвиток України. Висновки. Встановлено, що українська скульптура є молодим мистецтвом, що зазнало зміну поколінь та естетичних поглядів, оскільки після розпаду СРСР та здобуття Україною державної незалежності монументальна пропаганда значною мірою була зосереджена на потребі утвердження національної ідентичності. Сучасна скульптура як складний мистецький феномен має значний дослідницький потенціал, що привертає увагу дослідників різних галузей знань (культурологія, історія, релігія й ін.) і потребує фахового наукового опрацювання. Стрімкі урбанізаційні процеси і загальна демократизація українського суспільства вплинула на розвиток образотворчого мистецтва в цілому і на скульптуру зокрема. Для активного діалогу із соціумом сучасні скульптурні твори встановлюються у відкритому архітектурному просторі, що дає змогу суспільству переосмислювати традиційні форми та формувати нові концепції сприйняття. Сучасна скульптура, створюючи нові й модифікуючи наявні культурно-символічні образи населених пунктів, відіграє надзвичайно важливу роль у створенні ефекту автентичності урбаністичного простору, підсилює його культурний, мистецький та історичний сенс, є своєрідним ефективним засобом актуалізації культурної пам'яті.

Ключові слова: мистецтво; сучасне образотворче мистецтво; скульптура; суспільний простір

Вступ

Незважаючи на те, що скульптура в Україні є відносно молодим мистецтвом, вона неодноразово зазнавала зміни естетичних поглядів, пов'язаних із швидкою трансформацією соціального, культурного й політичного розвитку країни. Сучасна українська скульптура оновлюється не лише за законами внутрішньої логіки класичного образотворчого мистецтва, а й інспірується зовнішніми тектонічними факторами — розпадом тоталітарної системи СРСР, здобуттям Україною незалежності в 1991 р., трьома революціями, анексією АР Криму та вже багаторічною війною на Сході. Усе це дає змогу художникові відобразити на одній поверхні різні часи й покоління «картини світу» в їхньому щільно спресованому

бліц-історичному взаємозв'язку. Отже, у своєму широкому розмаїтті сучасна скульптура містить перехідне, змішане мистецьке явище, яке впливає на організацію суспільного простору України.

Нині актуалізуються також впливи західних мистецьких течій, що підтверджується появою раніше незвичних форм і методів художнього відображення вітчизняного художнього середовища. Вони особливо помітні в Києві, як центральному художньому центрі, де відроджується інтерес художників та новостворених культурних установ до сучасного мистецтва в суспільному просторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що сучасна скульптура та її роль в організації суспільного простору стали предметом вивчення мистецьких, культурологічних, філософських, історичних, соціологічних, політологічних наук і сьогодні досліджуються в різних аспектах багатьма українськими та зарубіжними вченими. Серед масиву різних праць варто виокремити розвідки М. Грищенко, А. Єфімової, О. Жулькевської, Л. Лисенко, С. Лукіна, Б. Мазура, М. Протас, В. Сидора, Л. Турчак, О. Філіппова, О. Чепелик, Т. Шмельової та ін. Однак, незважаючи на наявність різносторонніх наукових досліджень, і досі недостатньо вивченими залишаються питання трансформації української скульптури, з'ясування її впливу на довкілля та суспільний розвиток сучасної України.

Наукова новизна статті визначається виявленням особливостей трансформації сучасної української скульптури та її впливу на сучасне довкілля й суспільний розвиток України, з'ясуванням теоретичних і практичних аспектів взаємозв'язку образотворчого мистецтва і суміжних галузей наукових досліджень, доведенням, що особливості функціонування образотворчого мистецтва, зокрема скульптури, в урбаністичному середовищі визначають основні соціокультурні цінності в організації суспільного простору.

Мета статті

Мета статті — осмислити сучасну скульптуру як культурно-мистецький феномен та з'ясувати її вплив на суспільний простір України.

Методологія дослідження визначається мистецтвознавчими методами (формальним, стилістичним, семіотичним), а також іконографічним та загальнонауковими теоретичними методами аналізу, синтезу й абстрагування, що дало змогу виявити не лише візуально-естетичні якості сучасної скульптури, а й впливи соціального та політичного розвитку України на організацію сучасного мистецтва в суспільному просторі.

Виклад матеріалу дослідження

Український суспільний простір — це середовище, у якому діє система ідей, цінностей, ідеалів, міфів, стереотипів, образів, котрі впливають на свідомість людей і тим самим визначають напрям розвитку нації та держави. Цей складний духовно-ціннісний комплекс формується взаємодією систем освіти, виховання, культурою, наукою та засобами масової інформації. У сучасному українському просторі функціонує історична пам'ять, розгортаються конкуруючі ідеології, які змагаються за вплив на суспільну свідомість населення країни. Тому потрібно не лише послідовно й цілеспрямовано розбудовувати власний суспільний простір, а і його захищати для забезпечення національної безпеки, суверенітету й територіальної цілісності країни.

Життя і окремої людини, і певної людської спільноти неможливо уявити поза просторово-часовим виміром, який є онтологічною засадою існування будь-якого фізичного об'єкта. Просторове розташування й переміщення характеризують статичний і динамічний аспекти буття будь-яких об'єктів, у тому числі й соціальних (Жулькевська & Грищенко, 2012). Так, С. Лукін (2020) наголошує, що поняття простору є одним з найбільш фундаментальних в онтології людського мислення; його усвідомлення органічно притаманне нам, по-перше, у єдності з категорією часу, як хронотоп, просторово-часовий континуум, а по-друге, як такий, що охоплює і включає у реальність людей.

Найточніше визначення дефініції «суспільний простір» знаходимо у О. Філіппова, який вважає, що порядок соціальних позицій (наприклад, статусів) співіснує таким чином, що одна позиція виключає іншу, подібно до того, як у фізичному просторі речі однієї й тієї ж природи не можуть займати один час і місце. Характер будь-якого простору (зона, територія, місце, регіон), його складники (кордони, об'єкти) мають суспільне походження, при цьому на фізичний простір проектується принцип розподілу й співвіднесення соціальних позицій (Філіппов, 2008, с. 160).

В організації суспільного простору творами сучасної скульптури є статуї, бюсти, рельєфи, які мають станкове (самостійне), монументальне (частина архітектурного простору або будівлі), декоративне

(прикраса міського чи садово-паркового ансамблю, будівлі, інтер'єру) й меморіальне (надгробна скульптура) значення (Шмельова, 2018, с. 10).

Окремо відзначимо вплив сучасного сакрального мистецтва на формування людини і суспільну свідомість, адже тісний зв'язок розвитку релігій та мистецтва існує протягом багатьох століть у різних культурах. Наголосимо, що сакральне мистецтво — мистецтво культового призначення (у православ'ї, католицизмі, ламаїзмі та деяких інших релігіях). Тому сучасна релігійна скульптура в суспільному просторі може розглядатися науковцями як український іконостас, тобто це сучасний сакральний простір православної, католицької, протестантської церкви та нехристиянських храмів (синагоги й мечеті); позахрамова релігійна скульптура. Щодо розвитку останньої поділяємо думку В. Сидора: ландшафтна культова скульптура стала настільки популярною серед українського народу, що не буде помилкою вести мову про її домінування над не менш шанованими й облюбованими ним придорожніми каплицями й хрестами. Такі скульптурні твори можна називати «іконами просторів», «ландшафтними іконами», оскільки за своєю сутністю вони ідентичні писаним іконам, посередністю яких людина подумки й зримо відчуває присутність Бога, Його святий покров, опіку обраних ним «патронів-покровителів» (Сидор, 2017, с. 123).

Яскравим прикладом сучасної позахрамової релігійної скульптури є пам'ятник «Ангел Скорботи» в м. Хмельницький (автори Б. Мазур, М. Мазур). Скульптура присвячена пам'яті жертв тоталітаризму і нагадує про трагічну долю мільйонів людей. Відомо, що на Хмельниччині майже 13 тисяч жителів були незаконно страчені, близько 60 тисяч насильно вивезені впродовж 1930–1950-х рр. Це були робітники, селяни, військові, керівники підприємств та установ — численні жертви «колективізації», «розкуркулення», «шпигуни» і «диверсанти», яких називали «ворогами народу» (Рис. 1).

Рисунок 1. Пам'ятник «Ангел Скорботи», м. Хмельницький. Автори Б. Мазур, М. Мазур

Figure 1. Monument “The Angel of Sorrow”, the city of Khmelnytskyi, authors of the monument — B. Mazur, M. Mazur

Отже, спостерігаємо становлення нових концептуальних принципів формування образотворчого мистецтва. Зокрема, Л. Турчак (2007) зазначає, що після здобуття незалежності в Україні формуються нові принципи культуротворення, для яких характерна творча різноспрямованість, нові мистецькі концепції та засоби художнього вираження. Водночас існує зворотна тенденція: завдяки інноваціям сучасне мистецтво стало ще більш відкритим, а відтак воно змушене розвиватися в контексті всіх мистецьких пошуків — і традиційних, і новітніх — та активно взаємодіяти і впливати на них (Цугорка, 2015).

Сучасна скульптура останніми роками досить динамічно розвивається та здійснює своєрідний вплив на організацію суспільного простору. Однак вона потребує належної підтримки на державному рівні, бо, незважаючи на розширення діапазону художніх практик (Єфімова, 2016), реалізація мистецьких проєктів і контроль за їхньою якістю здійснюється на рівні державних мистецьких інституцій (Чепелик, 2009). Разом з тим відсутність цілісності й повноти соціального простору в сучасних умовах спричинило ціннісно-світоглядне розшарування українського суспільства, поширення сепаратистських настроїв і практик, що негативно позначається на забезпеченні національної єдності й соборності Української держави. У цьому аспекті важливо враховувати аксіому: полінаціональний простір формує світогляд, стає інструментом впливу на свідомість людини та суспільства, є засобом вдосконалення особистості, її моральних, духовних, культурних, інтелектуальних та соціальних аспектів, що сприяє її гармонізації (Мазур, 2020).

Висновки

Отже, сучасна скульптура, як один із видів мистецтва, нерозривно пов'язана не лише з архітектурою, живописом, музикою та ін., а й впливає на організацію суспільного простору України. Розуміння скульптури є емоційно-образним відтворенням дійсності у художніх образах, видом естетичної діяльності й джерелом багатства. Сучасна скульптура, незважаючи на зрозумілість та переконливість, водночас утілює ідеальні уявлення й моральні якості населення України та є одним із найбільш ефективних засобів усебічного розвитку сучасного суспільства.

Список використаних джерел

- Єфімова, А. (2016). Сучасне мистецтво в міському просторі: перспективи та шляхи розвитку в Україні. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*, 28, 143-152. <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.51660>.
- Жулькевська, О. В., & Грищенко, М. В. (2012). Суспільний простір міста як об'єкт соціологічного вивчення та емпіричний референт соціальних змін. *Соціологічні студії*, 1, 61-66.
- Лукін, С. Ю. (2020). Суспільно-громадський аспект формування публічних просторів. *Теорія та практика державного управління*, 2(69), 58-64.
- Мазур, Б. (2020). Сучасне мистецтво як інструмент формування свідомості суспільства. *Мистецтвознавчі записки*, 37, 34-37. <http://doi.org/10.32461/2226-2180.37.2020.221433>
- Сидор, В. (2017). Від спільних витоків до різних вищообразів: місце статуарної скульптури в системі ландшафтних культових об'єктів християнської України. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 17, 117-124.
- Турчак, Л. (2007). Актуальні питання сучасного образотворчого мистецтва України: Історіографічні аспекти. *Художня культура. Актуальні проблеми*, 4, 169-173.
- Филиппов, А. Ф. (2008). *Социология пространства*. Владимир Даль.
- Цугорка, О. (2015). Використання інновацій у мистецьких практиках сучасності. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 4, 92-97.
- Чепелик, О. (2009). Суспільне замовлення для урбаністичних просторів. *Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини*, 6, 430-445.
- Шмельова, Т. В. (2018). *Мистецтво скульптури*. Видавництво ЖДУ ім. Івана Франка.

References

- Chepeylyk, O. (2009.). Suspilne Zamovlennia dlia Urbanistychnykh Prostoriv [Public Order for Urban Spaces]. *Suchasni Problemy Doslidzhennia, Restavratsii ta Zberezhennia Kulturnoi Spadshchyny [Modern Problems of Research, Restoration and Preservation of Cultural Heritage]*, 6, 430-445 [in Ukrainian].
- Filippov, A. F. (2008). *Sotsiologiya Prostranstva [Sociology of Space]*. Vladimir Dal [in Russian].
- Lukin, S. Yu. (2020). Suspilno-Hromadskyi Aspekt Formuvannia Publichnykh Prostoriv [Socio-Public Aspect of the Formation of Public Spaces]. *Teoriia ta Praktyka Derzhavnoho Upravlinnia [Theory and Practice of Public Administration]*, 2(69), 58-64 [in Ukrainian].
- Mazur, B. (2020). Suchasne Mystetstvo yak Instrument Formuvannia Svidomosti Suspilstva [Contemporary Art as a Tool for Shaping the Consciousness of Society]. *Mystetstvoznachy Zapysky [Notes on Art Criticism]*, 37, 34-37. <http://doi.org/10.32461/2226-2180.37.2020.221433> [in Ukrainian].

- Shmelova, T. V. (2018). *Mystetstvo Skulptury [The Art of Sculpture]*. Zhytomyr Ivan Franko State University Publishing [in Ukrainian].
- Sydor, V. (2017). Vid Spilnykh Vytokiv do Riznykh Vydoobraziv: Mistse Statuarnoi Skulptury v Systemi Landshaftnykh Kultovykh Obiektiv Khrystyianskoi Ukrainy [From Common Sources to Various Kinds of Images: the Place of Statue Sculpture in the System of Landscape Religious Objects of Christian Ukraine]. *Aktualni Pytannia Humanitarnykh Nauk [Topical Issues of the Humanities]*, 17, 117-124 [in Ukrainian].
- Tsuhorka, O. (2015). Vykorystannia Innovatsii u Mystetskykh Praktykakh Suchasnosti [The Use of Innovation in Contemporary Art Practices]. *Visnyk Natsionalnoi Akademii Kerivnykh Kadriv Kultury i Mystetstv [National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald]*, 4, 92-97 [in Ukrainian].
- Turchak, L. (2007). Aktualni Pytannia Suchasnoho Obrazotvorchoho Mystetstva Ukrainy: Istoriohrafichni Aspekty [Current Issues of Contemporary Art of Ukraine: Historiographical Aspects]. *Khudozhnia kultura. Aktualni problemy [Artistic culture. Topical issues]*, 4, 169-173 [in Ukrainian].
- Yefimova, A. (2016). Suchasne Mystetstvo v Miskomu Prostori: Perspektyvy ta Shliakhy Rozvytku v Ukraini [Public Art: Prospects and Ways of Development in Ukraine]. *Visnyk Lvivskoi Natsionalnoi Akademii Mystetstv [Bulletin of Lviv National Academy of Arts]*, 28, 143-152. <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.51660> [in Ukrainian].
- Zhulkevskya, O. V., & Hryshchenko, M. V. (2012). Suspilnyi Prostir Mista yak Obiekt Sotsiolohichnoho Vyvchennia ta Empyrychnyi Referent Sotsialnykh Zmin [Public Space of City as an Object of Sociological Investigation and Empirical Referent of Social Changes]. *Sotsiolohichni Studii [Sociological Studios]*, 1, 61-66 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 02.02.2021

СОВРЕМЕННАЯ СКУЛЬПТУРА И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА ОРГАНИЗАЦИЮ ОБЩЕСТВЕННОГО ПРОСТРАНСТВА

Цугорка Александр Петрович^{1a},
Варивончик Анастасия Витальевна^{2b}
Мазур Богдан Николаевич^{3a},

¹Кандидат искусствоведения, профессор,
Заслуженный деятель искусств Украины,

²Доктор искусствоведения, доцент,

³Народный художник Украины, доцент,

^aНациональная академия изобразительного
искусства и архитектуры, Киев, Украина

^bКиевский национальный университет
культуры и искусств, Киев, Украина

Цель статьи — выяснить сущность культурно-художественного феномена современной скульптуры и ее влияние на общественное пространство Украины. Методология исследования определяется искусствоведческими методами (формальный, стилистический, семиотический), а также иконографическим и общенаучными теоретическими методами анализа, синтеза и абстрагирования, что позволило выявить не только визуально-эстетические качества современной скульптуры, а и влияние социального и политического развития Украины на организацию современного искусства в общественном пространстве. Научная новизна статьи заключается в выявлении особенностей трансформации современной украинской скульптуры, выяснении ее влияния на окружающую среду и современное развитие Украины. Выводы. Установлено, что украинская скульптура является молодым искусством, пережившим смену поколений и эстетических взглядов, поскольку после распада СССР и обретения Украиной государственной Независимости монументальная пропаганда была в значительной степени сосредоточена на необходимости утверждения национальной идентичности. Современная скульптура как сложный художественный феномен представляет значительный исследовательский потенциал, что привлекают внимание ученых из разных областей знаний (культурология, история, религия и др.) и требуют профессионального научного осмысления. Стремительные урбанизационные процессы и общая демократизация украинского общества оказывают влияние на развитие изобразительного искусства вообще и скульптуру в частности. Для активного диалога с социумом современные скульптурные произведения устанавливаются в открытом архитектурном пространстве, что позволяет обществу переосмысливать традиционные формы и формировать новые концепции восприятия. Современная скульптура, создавая новые и модифицируя имеющиеся культурно-символические образы населенных пунктов, играет чрезвычайно важную роль в создании

эффекта подлинности урбанистического пространства, усиливает его культурный, художественный и исторический смысл, является своеобразным эффективным средством актуализации культурной памяти.

Ключевые слова: искусство; современное изобразительное искусство; скульптура; общественное пространство

**CONTEMPORARY SCULPTURE
AND ITS INFLUENCE
ON THE PUBLIC SPACE
ORGANIZATION**

Oleksandr Tshorka^{1a}, Anastasiia Varyvonchyk^{2b},
Bohdan Mazur^{3a}

¹*PhD in Art Studies, Professor, Honoured artist of Ukraine,*

²*Doctor of Art Studies, Associate Professor,*

³*People's Artist of Ukraine, Associate Professor,*

^a*National Academy of Visual Arts and Architecture,
Kyiv, Ukraine*

^b*Kyiv National University of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine*

The purpose of the article is to reveal the essence of the cultural and artistic phenomenon of contemporary sculpture and its influence on the public space of Ukraine. The research methodology includes art studies methods (formal, stylistic, semiotic), theoretical methods of analysis such as iconographic and general scientific, synthesis and abstraction, which allows us to identify the visual and aesthetic qualities of contemporary sculpture and the influence of social and political development of Ukraine on the contemporary art organization in the public space. The scientific novelty of the article is to identify the special features of the contemporary Ukrainian sculpture transformation and describe its impact on the modern environment and social development of Ukraine. Conclusions. The article demonstrated that the Ukrainian sculpture is a young art that has seen a change of generations and aesthetic views since after the collapse of the USSR and Ukraine's independence the monumental propaganda was largely focused on the need to establish a national identity. Contemporary sculpture as a complex artistic phenomenon has a significant research potential, which attracts the attention of researchers of the various fields of knowledge (cultural studies, history, religion, etc.) and requires professional scientific study. Rapid urbanization and the general democratization of Ukrainian society have influenced the development of the visual arts and sculpture in particular. In order to have a close dialogue with society, contemporary sculptural works are installed in an open architectural space to enable society to reinterpret traditional forms and create new perception concepts. Contemporary sculpture, creating new and modifying existing cultural and symbolic images of cities and towns, plays an extremely important role in creating the effect of the authenticity of urban space, enhances its cultural, artistic, and historical meaning, and is a kind of effective means of updating cultural memory.

Keywords: art; contemporary visual arts; sculpture; public space